

АЗƏРБАЙҶАН ССР МААРИФ НАЗИРЛИҶИ
АзәрбајҶан Елми-Тəдғигат Педағоғи Елмлэр Институту

ГАРМОН ӨЈРЭНЭНЛЭРЭ КӨМЭК
(методик төвсијэлэр)

БАКЫ—1986

АЗƏРБАЙҶАН ССР МААРИФ НАЗИРЛИҶИ
АЗƏРБАЙҶАН ЕЛМИ ТƏДҚИҚАТ ПЕДАГОГИ ЕЛМЛƏР ИНСТИТУТУ

Партија ва Һөкүмәтимизин сон илләр мәктәб һаггындакы гәрарларына, хуеуенлэ Сов.ПҚП ва ССРП Назирләр Советини мәктәб ислаһаты илэ алагәдәр шакирдләрни естетик тәрбијәсини даһа да илкишаф етдирилмәси илэ алагәдәр көстәришиләриниэ ујгун оларат, республикамызда мәктәбләрни мусиги тәрбијәсиниэ етди фикир верилир. Шакирдләрни кетлякчә даһа чох чәлб едилдикләрни методик мусиги дәрнәкләри вә курсларында чалышан мүтәхәссисләрни төвсијәләрә еһтијачы вардыр.

Гармон өјрәнәдәләрә көмәк мөгәди илэ һазырлапмыш һәмши методик төвсијәләрдә дәрнәк мәшгәләләрини тәшкили вә кечирилмәси, һәмчилини мазмуну өз әкени тапмышдыр. Төвсијәләр пионерләр сарајларында вә евләриндә, үмумтәһсил мәктәбләрини һәздидакы мусиги курсларында вә дәрнәкләриндә һабелә мусиги мәктәбләрини гармон шәбәләриндә мәшгәлә апаран мүәллимләр үчүндүр.

елмләр һәмшиәди Фәраһим Садыгов
кафаты лауреаты, педагожи елмләр
зырламыш, АзәрбајҶан ССР Халг ар-
тми ишчи Акиф Аббасов редактә ет-

ары республика Маариф Назирлији-

һәмшидир.

ијев вә республиканын әмәкдар ар-

ГАРМОН ӨЈРӘНӘНЛƏРӘ КӨМӘК

/методик төвсијәләр/

Этимиал ки, илк ләфә һазырланмыш ел гармону бир тәрәfli олдушдур. XIX әсрли П јәрисинда исә белә типли гармонлар Тула, Вологда, Новгород губернијаларинда, 80-чи иләрде исә Петербург, Твер, Симбирск, Јараслава, Орлов вә Кострома губернијаларинда јажылмышдыр. Садала-дыгнымыз шәһәрләрде јажылан гармонлар 8 клавишли тексыралы вә бир-тәрәfli Тула гармонлары типинде иди. Бу гармонлары партанда бир сәс верир, јыгандә исә башга сәс верирли. Демәк, һазырда чалдыгнымыз гармонлар мәнз һәмий тула гармонлары әсасинда формалашдырылмышдыр.

Тула гармонлариндан сонра сағ тәрәфиндә 3 клавиш јерләшән Саратов гармону илк мәшһур рус гармон чаланы П. Невски тәрәфиндән һазырланмышдыр. Бир нечә ил сонра Ливенски вә Сибир сәхси гармонлары јажылды.

Илк хроматик сыралы гармонлар 1871-чи илдә Тулалы фәһлә-рәнксәз Николај Иванович Белобородов тәрәфиндән һазырланмышдыр. һәмий гармонларын сағ тәрәфиндә 12 ағ вә 8 гара, сол тәрәфиндә исә 10 клавиш јерләширли. Бир мүддәт сонра Тулалы усталар бу типли гармонлары һәр ики тәрәфиндә 30 сәсдән ибарәт һазырламага башладылар.

Чох кечмәдән белә гармонлар Азәрбајчандә ла кенш јажылмага башлады. XIX әсрли сону XX әсрли әввәлләриндә Азәрбајчандә јашамыш бир чох гармон усталары о чүмләдән; Флипов, Горбунов, Лјовушкин, Андрушин, Карпушкин вә башгалары бу типли гармонлар һазырламага башладылар. Буларын ичәрисиндә ән јахшы фәргләнәни Карпушкин гармонудур. Архип Карпушкин Бәкндә доғулмуш, тәхминән 50 јашинда вәфәт етмишдыр. Оқун фәзилчјәси илә айдандырылан һәмий гармонлар һал һазырда форма-скна, мәзмунуна вә мәләһәтли сәсинә кәрә әвәзсиз һесаб олунур.

Имәшгәлә: ГАРМОНУ ТУТМАГ ГАЈДАСЫ. Ашағыдакы методика төвсијә еләр.

Гармон стулда отурмагла вә ја ајағ үстә дуриагла чалыныр. Инструментал ифа заманы гармон јәннә стулда отурулмуш вәзијјәдә чалыныр. Истисна һалләрда рәгс ансамбллари вә јәхуд һәр һансы бир солистки чыхыш заманы вә ја ел мәчлисләриндә кәлиниә өтүрүлмәси мәгамында ифачынын ајағ үстә чалмасы зәрури һесаб олунур.

Һазырда мусиги мәктәбләриндә, мусиги курсларында, дәрнәвләрдә, һабелә мүхтәлиф ансамблларда чалынан һәр ики тәрәфиндә 30 сәс јерләшән гармонлар Азәрбајчән халқ чалгы алати кими истифадә олунур.

Гармон корпус (ј"әни кевлә), гриф (дәстәк), мөх (көрүк), дилчәк-ләр (сағ клавишләр), дүјмәчикләр (сол клавишләр), гајналар вәләхили сәс апаратындан ибарәтдыр.

Гармону тутан заман сағ гајна сағ чынага кечирилыр. Сол биләк исә сол гајна васитәсилә мөхи идәрә ешир.

Бармагларын вәзијјәти. Гејд олундуғу кычкыл вәзијјәтдә бармагла чалыныр. Ләкин бу бармаглардан 2, 3, 4-чү бармаглар ишләк бармаг, 1 вә 5-чи бармаглар исә кәмәкчи бармаглар һесаб олунур. Бә"зи мәһни вә мелодијаларын ифасы заманы 1 вә 5-чи бармагларсыз кечинмәк мүмкүн дејилдыр. Бармаглар клавишләр үзәриндә сәрбәст вә еләстик вәзијјәтдә олмалыдыр.

Апликатура. Бармагларын клавиатура үзәриндә сыра илә дүзүлүшүнә апликатура дејилдир. Гармонда бармагларын сырасы (апликатура) ашағыдакы шәкилдә системләшдирилдир.

- Биринчи бармаг (1) – сағ бармаг.
- Икинчи бармаг (2) – кестеричи бармаг.
- Үчүнчү бармаг (3) – орта бармаг.
- Дөрдүнчү бармаг (4) – адыз бармаг.
- Бешинчи бармаг (5) – чечәлә бармаг.

Нот хәттиндә бармагларын сырасы парти аларағ рәгемләрлә ишәрә ешилдир.

Аксент

Мусигиде ишледилен вургуја аксент дејилер. Јухаридакы гамманы биз пач вургу олмадан „је“ни аксентсиз јаздыг. Инди исе биз ону аксент эле чалачагыг. Аксент шerti оларыг / > / беле ишаре едилер.

Јухаридакы тапшырыгы ифа едон заман чалышмаг лазымдыр ки, һансы сөслерин аксентле чалышмасы һисс олунсун.

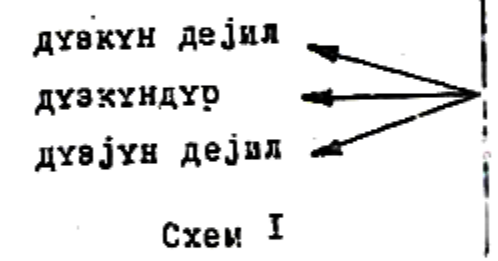
Гармон ифачылыгында саг ве сол еллерин ролу белледичи һесап олунур, чунки һәр ики елдин иштиракы ејни дөрөчөдө вачибдир.

Саг ел ифачы сол ел исе мушајетчи ел һесап олунур.

Сол елдин башга везифелеринден бириси де керују/је"ни мехи/ идаре етмөкден ибаретдир. Гармонда сасин нормал алынмасы керујун дүзкүн ачылыб багланмасындан чох ачылыбдыр. Она керө де илк машгелелерден башлајараг керујун ачыб јигылмасы үчүн ашагыдакылара эмел етмөк вачибдир.

1. Билек сол тәрәфдеки гајыш сәрбөст сахламалыдыр. Беле ки гајыш нө чох сыхмаг, нө де чох бөш сахламаг зарур маэ. Әкөр гајыш сых оларса, билејин нормал һәрәкәтине, бөш оларса - керујун дүзкүн дартымасына манечилик тәрәдир.

2. Керују дартан заман онун илк һәрәкәти сө тәрәдир истигамәтлендирилмәлидир. Бу заман керују нө ашарја, нө де јухарн дартмаг олмаэ. /схем I/.

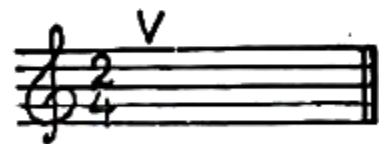
Керујун истигамәти паралел сурәтдө дартылмалыдыр. 3. Гармону јыган заман исе ачылыша сәрф етдијиниэ гүзвөје нисбәтен аз гүввә сәрф етмөк лазым кәлир. Она керө ки, гармонун керују мүәјјән истигамәтдө дурдин характерине малик олур. Чунки гармон ачыларкән клавишларин дешијинден дахил олан һана ону бир нөв ачылмага мәқбур едир. Әкөр гармон гуцагда икән бир диллин бәссаг, керују

дартласаг да о мөгөжөн бумбаг днхилиндө ачылачагдыр. Амма ону
 жыган заман исе ачылмасына сөрф олундугундан аз гунво сөрф ет-
 көк лязим көлөчөкдир. Она көрө дө мелодија чалынган заман көрүжү
 өлө идаре етлөк лязимдыр ки, сөслөрүн ардычыллыгыла авааланмасы
 позулмасын. Чүня сөслөрүн зөпф гө учадан чалынмасы жалпыз кө-
 рүжүн пәрәкөтүндөн асылдыр. Инди исе көрүжүн пәрәкөти илө
 һөмин өлчүлөрүнн характеризө едөк. Ону да гејд едөк ки, Көрүжүн
 ачылыб-жыгылмасынн шөрти олараг ашагыдакы ишарөлөрдө тәсвир
 едөчөјик.

II - Көрүжүн ачылышынн көстөрөн ишарө;

I - Көрүжүн жыгылмасынн көстөрөн ишарө.

Һөмин ишарөлөр нот сәтриндө бөшинчи хөттин үзөриндө ачар
 гө өлчүгү көстөрөн рөгөмлөрдөн сонра жазылдыр.

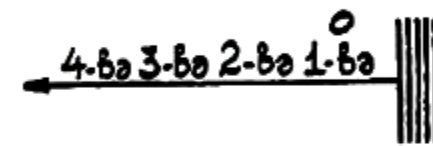

I. Бүтөв нот - өн узун сөси тәсвир едир.

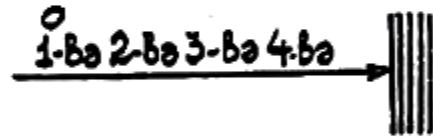
I вө 2 вө 3 вө4 вө I вө, 2 вө, 3 вө, 4 вө.

Бүтөв ноту сај гуртарана гөдөр көрүк дартылыр.

Биринчи гөзијјөт.

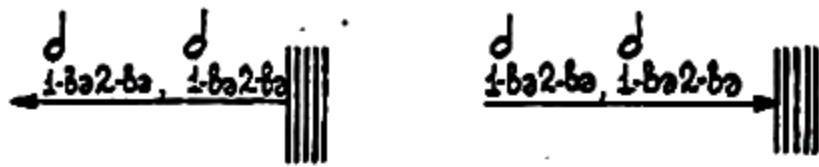
Икинчи гөзијјөтдө исе һөмин сајда көрүк жыгилдыр.

2. Жарым нот - бүтөв нотдан ики дөфө гыса сөси тәсвир
 едир.

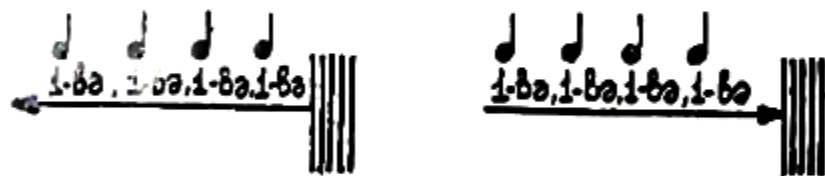
Өкөр биз бүтөв ноту чалаан заман бүтөв нотун сајы гөдөр көрү
 жү ачырыгса, жарым ноту чалаан заман һөмин мөсафөни. сахламаг
 шөрти илө жарым ноту ики дөфө сајырыг.

3. Чөрөк нот - жарым нотдан 2 деңгө гыса, бүтөк нот-
дан исе 4 деңгө гыса сөси тасвир едир. Бүтөк нот узундуг
е"тибары иле 2 жарым ве ја дөрд чөрөк нота берабардир.

Чөрөк ноту чалан заман керуи јене өзгөлкн гајдада ачылыб
багланур.

4. Сөккизлик нот. Узун дуғуна көре чөрөк нотлардан
иши даңгө гыса олан нотлара сөккизлик нотлар дејилер. Онлар
беле шырае олуур:

Чох палларда исе ве ја бир нече сөккизлик нотлар
хөттө бирлешдирилер.

Сөккизлик ноту чаланда керүјүн дартышыб јыгыкка гајдасын-
да јох, јалынз чөрөк нотлардын фөргли сөккизлик ноту мухта-
лик төрөде сијирер. Бурада I-де, ве-де чалыур.

Билејин везијјетн. Билејин перекети билгасите чинаг
ве дирсең өзгөлөлөрине сых. суратде баглыдыр. Чагы шыканы
эластиклијине, перекет характеринин мухталифлијине көре биле
всас јери тутур. Чагы просесинде билек өз нормал везијјетине-
бармагларын диллөре (иланилөре) раһат тохунасына (ја. сөккиз,
немеглик кестерир. Гајда үзрө мелодија чалынан заман бармаглар
клавиатуранын ашыгы ве јухары инсесине доғру перекет едир.
Бу заман билек бармагларын ашыгы ве јухары инсесине доғру
јарадыр. Мөсөлөн, хроматик гамла чалынан заман бармагларын ашыгы
перекетине мөз билек төбиз шөрант јарадыр. Билејин дүзүк
олмајан гајдада перекети бармагларын перекетине четинлешдирер.
Је"ни бармагларын низамсыз перекетине себөб олуур. Нөтхөде артыг
энерги сөрф олуур. Бө"зи палларда дөрсө бааламаздаң өзгөл бар
сыра шакирдлер (өлбөттө педагогун кестерини иле) билек ве бар-
маглары керкинлешдирер. Онлара эле көмр ки, бунсуз мүсөбөт нөтхө
өдде етмен мүмкүн дејил. Бу исе јандың фикирдир. Нөч бир керкинлиги
ве тезјиг лазым дејил. нөр шөјдөн өзгөл чалышат лазымдыр ки, биле-
ји ве о чүмөдөн, чинаг ве дирсејин керкинлешмесине јол керинмесин
Бүтүн везијјетлерде билек едэстин ве сөрбөст олуурдыр. Билејин
бу сөрбөстлији ве эластиклији бармагларга сөрбөстлик, нөм де эластик
иши хөтирер. Бүтүн бунлары нөр бар педагог төдрис просеси иле иле
күнүндөн шакирдлери. дүзүкни мөнимсөтмөје чалыштыдыр.

Илк мелодијаны нече ејретмек лазымды?

Какырда индије гадер верилен мѣлудетлардан сонра она илк мелодија ејретмек лазымдыр. Илк мелодија бағизаде јадда сахла-маг усуду иле ејредилдир. Бунун үчүн амағидамы иш методундан истифаде етмек маслебетдир.

Ушағлар! Сиз јетин "Аршын мал алаң" кино-фильми бахалысыныз. Орада Өскөрия охуругу маһнын јалынза салын. "Ар-шын"- "мал" "а-лаң" /мүөллим өзү охујур/

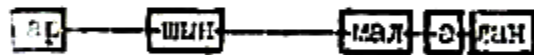
Икди исе көлин 8-чи, 9-чу, 10-чу ве II-чи диллерден истифаде етмекле һәмзи маһныш ејренек/мүөллим өзү чалыр ве охујур/

сәәелче 8-чи, сонра 9, II, 10 ве јене де 9-чу диллерди осыны.

һәм де охујун

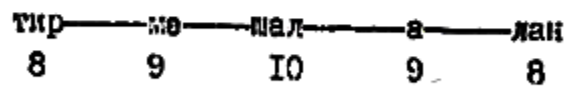
Ар — шын — мал — а — лаң

Беләликле белә бир схем алыныр.

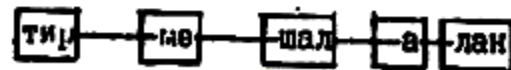

Икди 8, 9, 10, 9, 8-чи диллери кестерилен ардичиллыкта басын.

һәм чалын, һәм де охујун

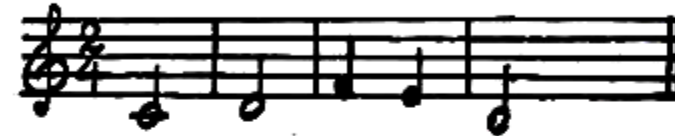

Биринчи һиссәде олдугу кийи икпнчи һиссәде де амағидакы охем алмачағдыр.

Јадда сахламағ усуду иле иш исе . баһа чатдырдығдан сонра биз доғрудан да ушағын һәмзи мелодијаны кестерилен гајда-да чалыб охуругунун маһиди олачағыт. Бундан сонра һәмзи маһныш какырда нот васитесиле ејредилмеси вачибдыр.

Y. һачыбөјовун "Аршын мал алаң" опереттасында һәмзи мелодијаны нот. јазысыны ушағлара кестериб суах едирин.

- Јарым нот нечеје сајылыр?
- черек нот нечеје сајылыр?
- Чазаб.
- кестерилен нот јазылында нече јарым нече черек нот бардыр?
- Чазаб.

Музыкада барабар җасиелерде текарар одунаһексентлер бар ки, онлар да итејјен хане даһилде өз өксини тапыр.

Хане.

Нот јазысыны хетле ајрылыш бир һиссәсиле хане дејилир. Бир нот јазысында бир нече хане ола билер. Оларын бир-биринден хане хетте ајырыр. Дәсәләк:

Ханеләр 2 чүр олулар.

1. Ики һиссәли ханә

2. Үч һиссәли ханә

Ханәниң нәвү, јахүд мусиги диллә десақ, оқуш олчусунот јазысн-
ши өкүндә, ачарин саринда ики рөгәмлә ишарә олулар.

Ики һиссәли ханә - ики һиссәли өлчү

Үч һиссәли ханә - үч һиссәли өлчү

Јухарыдаки нүмунәләрде кәстәрилен рөгәмлә ханәләрин ики
вә ја үч һиссәли олдуғуну, (2-3 рөгәмлә ханәләрни ики вә ја
үч һиссәли олдуғуну кәстәрир) алда алдаки 4 рөгәмлә исе
һәр һиссәли узунлуғу I чәрек олдуғуну кәстәрир.

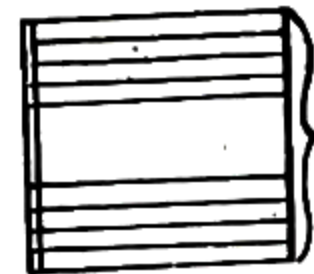
Ики һиссәли вә ја үч һиссәли ханәләрдә акцентләр дө вә-
дыр. Ашағыда верилән мәншә ики һиссәли өлчүдә малжидир.
Бурада акцент I һиссәли үзәринә дүшүр.

Акколада

Акколада ики нот сәтирләрини бирләшдирән хүүсуси ишарәдир.

Акколада

сағ өл.

сол өл.

Гармон үчүн жазылган өсөрлөрдө акколала саг өл иле сол өли үчүн тө"жин олунаду нот сетирлерини бир-бириле бирлөщирир һөзин јухарыдаки"күмнар" мәвннсыны сол өл иле бирликде чалын

Бу өсөрин нот јазысына диггөт еднн:

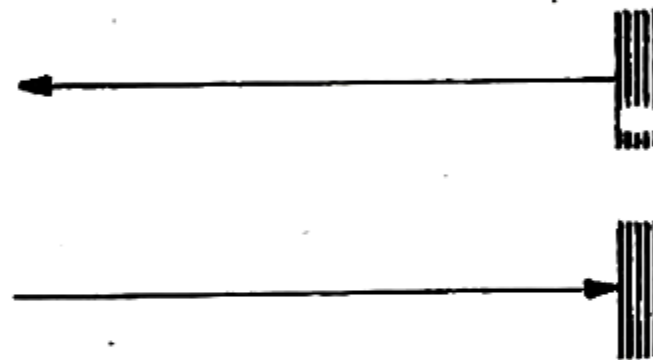
Сол өл үчүн јазылы нот сетринде биринчи хане икинчи хане иле, икинчи хане үчүнчү хане иле, үчүнчү хане исе дөрдүнчү хане иле бирлөщирилмищдир. һөмин ханөлөри бирлөщирен төвс-вари хөтт лига хөттидир. Лига-хөтти нотларын һөм алтындан, һөм де үстүндөн чөкиле билөр. Дөмөли, нотлары бир-бириле бирлөщирөн һөмөн хөттө лига дејилир. Лига сөслөрн өлагөли ифа едилмөсини көстөрмөккө јанашы бөрабөр јүксөмликде нотларын арасында јазылан заман онларын бир јерде узунлугуку бирлөщирир. Белөликкө , ики ве даһа артыг өјни нот арасында лига көрдүкдө онларын өлагөли чалынмасы төлөб олунур.

Он алтылыг нотлар.

Сөккизлик нот һаггында бнз мө"лумат верөрөн гејд етмищдин ии, сөккизлик нот бир чөрөк нотун узунлугуна бөрабөрдир. Он алтылыг нот бөле ишарө едилир:

Он алтылыг ноту чалан заман Гармонун көрүјү апагыдагы схемде көстөрилөн гајда үзрө дартыныб јыгылмалыдир.

Мөс: Өзиз бабамыз

Бир парча

Сөнд Рүстөнов.

Ачарлар

Нот гэраркаһынни хетт үзөринде ве ареларинде јазылан нотларни дайми јуксеклијни кестерен хусуся ишарелер мевчудур. һемин ишарелер а ч а р адланур.

Буачарлардан мүасер нот јазисинда о чүмледен гармон үчүн ја_ зилмыш нот материалларинда скрипка(сол) ве бас(фа) ачарлары әсас рол ојнајур.

Гармон үчүн һазырланмыш нот материалларинда сол ве ја скрип- ка ачары нот гэраркаһинда јазиларкен , онун ичәри лагреви хетти биринчи ве үчүнчү хетлери әһатә едур. Бу биринчи октавада јерле- шан ве икинчи хетге јазылан "сол" нотунун јуксеклијни кестерир.

Гармона аид нот материаллары төртиб елеркен бем ве орта бем сөсләрин јазилышнинда бас ачариндан истифале едилур.

Бас ачары (фа) нот гэраркаһынни дерпунчу хеттинде јазылараг гармонун биринчи октавасиндаки "фа" сөсини јуксеклијни кестерир

Алтерасија ишареләри.

Нот јазисы заманы сөсләрин јарымтон артырлмасы, јарымтон азалдылмасы, һабелә онларын тамамилә ләгв олунмасыни кестерен ху- суси ишареләр мевчудур ки, бунлара алтерасија ишареләри дејилур.

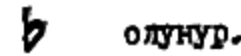
Бунлар ашагыдакылардыр:

Дијез, бемол, бекер.

Дијез сәси јарымтон учалдан ишаредир. О белә тәсвир олунур.

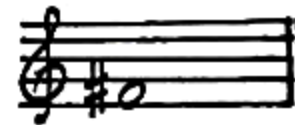

Бемол – сәси јарымтон алчалдан ишаредир. О белә тәсвир

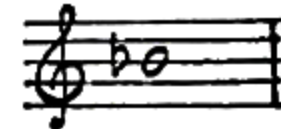

олунур.

Дијез ве бемол ишареләри нот сәтринде ачары сәс белә ишарә алчаг нотдан сонра олунур.

фе дијез

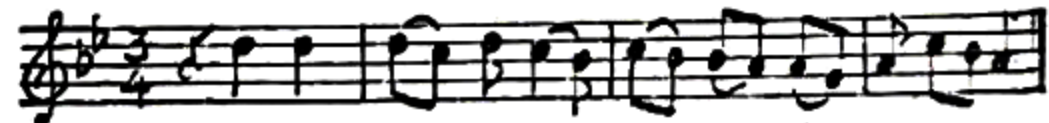
си бемол

Бекер – дијези ве бемолу ләгв дән ишарәје дејилур. Әкәр дијези ве јахуд бемолун габагында бекер ишарәси гојудурса демек онлары чалмамаг лазымдыр. Бекер белә тәсвир олунур. ♮

Јухарица гејд етдијимиз алтерасија ишареләри адәтән нот сәтринин башлангычинда, ачардан сонра јазылур ве онлара ачарлы ишареләр дејилур. Бу ишареләр бүтүн әсәр боју ләзими нотларда дејилур. Мәс:

БАКИ

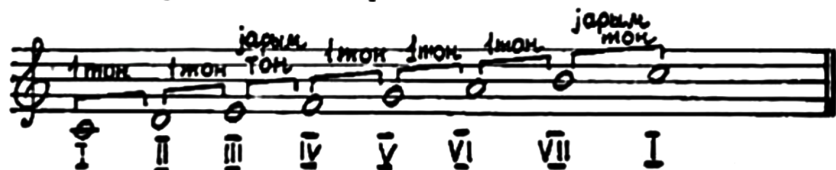
А. БАБАЈЕВ

ГАММА

Дүзүлүшү менен алчылмасына көрө сөслөрдүн сира иле дүзүлүшүнө гамма дейлир. Гамманын чалынышы керүүнү дүзкүн дартылмасы, палеол онун дүзкүн жыгылмасы вердышлерини ичкишаф отдирмекле һәр бир нотун барабар сөслөнүшүнө, өлчүсүн дүзкүн сайылмасына һе ифанын сәрбөстлүжүнө көмөк едир. Гамма мажор һе минор олмаглы ики һере бөлүнүр.

Мажор гаммасы еле гаммаја дейлир ки, онун тон һе жарымтонлары ашагыдагы гаждада нөзбөлөшүр.

Гармонун I һе II октавасынын һәр биринде һерләшкөн он ики сөсин һәр биринден мажор гаммасы гурмаг мулкундур. Гармонун һәр паныс аг һе гара дилдинден башлајараг мажор гаммасы чалмаг олар. Гамманын ады онун башладыгы сөсин ады иле адландырылыр.

1-с. Домажор гаммасы де сөсинден башлајыр.

До-мажор гаммасы.

До мажор гаммасы ишарәсиз гаммадир. До мажор гаммасы клавиатурада һерләшкөн сөс дүзүшүнө ишарәтиг ики октава һечинде һерләшүр. I октавада биринчи до сөсинден башлајараг икинчи до- сөсине гөдөр сөслөрдүн дүзүлүшү јахууд чалынышы де мажор гаммасыны ифаде едир. II октавада I октава иккинчи до сөсинден үчүнчү до (до¹-до²) сөсине иккинчи сөслөрдүн ардычыллыглы дүзүлүшү де мажор гаммасыны төшкил едир.

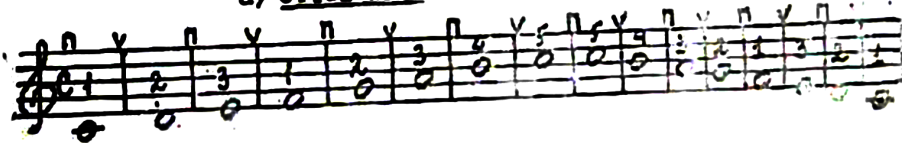
Гамманын ифасы заманы ашагыдакыларга өмөл өтмөлөри төв-сияје олунур.

1. Дүзкүн аппликатураја риајет олунмалы.
2. Гамманы чалан заман гол һе өд һәркөтлөжүнө дүзкүн риајет өтмөк лазыкдыр:
 - а/чанагыя дүзкүн сахланмасы;
 - б/дирсөклөрдүн нормал һәркөтү;
 - в/диллөрдүн еластиклүжүнүн тө"мин олунмасы;
 - г/Бармагларын һеч бир төзүжө һе көркинлүжө јол вермөдөн сәрбөст ишләдилмәси.

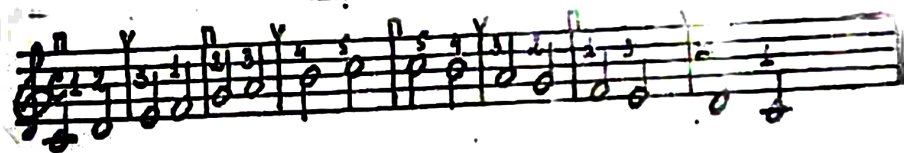
Гамманын чалынышы заманы биринчи бармак бешинчи бармагын /чөчөлө бармагын/ һәркөтүнө хусуси ишләтә. Јеткирмөлдүр. Чүнки әкәр гармон ишләдигинде һәмән бармаглар аз ишләнишсә, гамма заманы онлар өн бәвал мөвгөје ишләтә олмалыдырлар.

Иккинчи көлүн до мажор гаммасыны чалат.

а/ бүтөв нотларла

б/ жарым нотларла

в) чөпк нотларла

Һәр үч везијетдә чаларкен көгүјүн ачылыб-јыгылма гајдасына дүзкүн эмәл етмәк лазымдыр. Чүнка гамма дахиллидеки сәсләрин ејни аванкә сәсләнмәси мөвз көгүјүн дүзкүн дәртилыб јыгылмаоны кәс-тәрар.

Индә исе ардыңи оларәг бир нечә маһны өјрәнәк "Гузум". (мус. Ф. Әмировун, сәсләри З. Чаббарзадениндар)

1. Маһнынын јадда галма үсулу илә (слух васитәсилә) арашдырма-масн.
2. Маһнынын мелодјасынын сәс дүзүмү илә тәјин едилмәси.
3. Маһнынын өлчүстүнү мөвјән етмәк.
4. Маһнынын тоналлыгын (унутмаг лазым дејил кп, сөвбәт до ма-кор гаммасындан кәдир) мөвјән етмәли.
5. Маһнынын нотла чалынамасн.

Мүәллик: охујур.

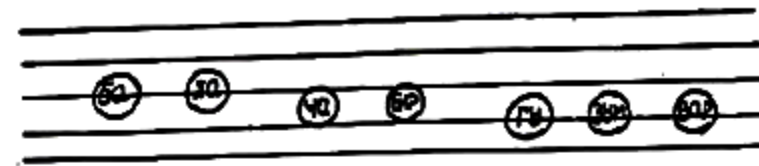
"Ба - "ла" "ча" "бир" "гу зум" "вар."

Мелодјаны тәкрар едир.

"ла", "ла" "ла" "ла" "ла" "ла", "ла"

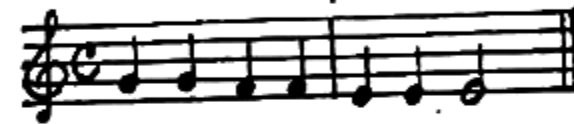
Ашагындакы схемдә нот хәтләрини үзәриндә јерләшән һәмин бе-чаларн охујун.

Һечалар биринчи вә икинчи, үчүнчү нот хәтләри үзәриндә јерлә-шир. Охујун вә һәмин нот хәтләриндә јерләшән сәсләрин сырасынн јә-диннәз салын.

Сиз сәсләрин сырасынн мөвјәнләшдирән заман көрәчәксиниз кп биринчи актавада јерләшән үч сәс ардыңиллыгта бәлә дүзүлмүшдир "сол", сол" "фа", фа" "ми" "ми" "ми"

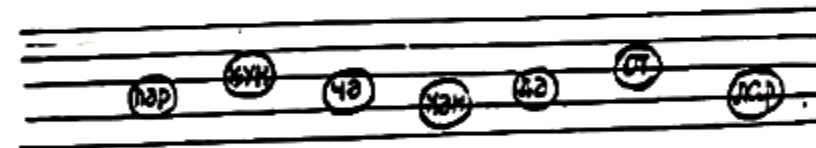
Индә исе ону нотла ифа едәк.

Маһнынын икинчи вәссәсинә диғгәт едәк:

"Һәр " - "кун" "чә-мән" "дә" "от -лар"

Маһнындакы сәсләрин сыраси өз јүксәклијинә көрә ашагындакы шәкилдә дүзәләчәкдир.

Бу схем үзрә мелодјанын нот јазысы ашагындакы кәми олур.

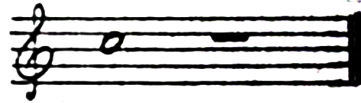
Паузалар

Һәр бир мусиги әсәринин сәсләнмәси процесинда мөһҗән тасилләп олуо. Бу тасилә мусиги дилә илә пауза алланыр. Гармонда мөһҗән мелодијаны иҗа едөркөн иҗачи әлһини мөһҗән мүддәтә гадиррса һәмһин чалымајан мүддәтлә пауза аллыр. Бу заман гармонун көрүју өз истиғамәтәни дәјиныр. Мә"лун олдуғу кимә әр нот өзәркин өзүнә мөхсүс пауза ишарәси вардыр.

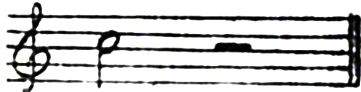
Һәмһин ишарәләр гармон паузасына да аиддыр.

Оклар алағыдакчылдыр:

1. Бүтөв нотун паузасы нот сәтриндә әсас дәртүнчү мәстһин алтында јазылдыр.

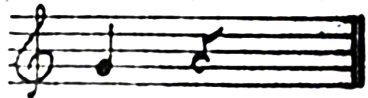

2. Јарым нотун паузасы нот сәтриндә әсас үчтүнчү хәттин үстүндә јазылдыр.

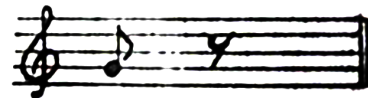

Башта паузалар исе нот сәтһинин арасында јазылдыр.

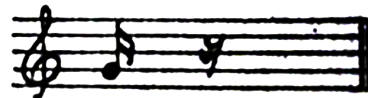
Чәрәк нотун паузасы

Сәккизлик нотун паузасы

Оналтылыг нотун паузасы.

ГАРМОНУН СОЛ КЛАВИАТУРАСИ

Гармонда һәр һанси(до,фа) бир мусиги нөмрәсинин иҗасы заманы сағ әллә јанашы сол әлин иштиракы да ваҗиб сајлыр. Сағ әл әсас иҗачи әл алланырса,сол әл дә мушајјәтчи әл алланыр. Сағ клавиатурада чалынајан маһһин,мелодија,јахүд рәҗә сол клавиатурада сол әл вәситәсилә мушајјәт олунур вә беләликлә,мелодијалар даһа көзәд,даһа аһәнклар,даһа зәһкин алындыр.

Индијә гөдәр гармон иҗачылыгы сөнәтһидә мелодијаларын сол әлдә мушајјәти тәҗрүбәсиндән аз истиғадә олунмушдыр. Гелә ки, иҗачыларын бәјүк әксәријјәти сол клавиатураја һәм тутмар һәм мураҗиәт едир; ја да мелодијаны чох сәдә шәкилдә унлсон јолу влә мушајјәт едирләр. Иҗачыларын бә"зиләрә һәдир һәдларлә сәдә аккордлардан истиғадә едир,мелодијалары һәм сәдәдә аштылар.

Буну нөзәрә алыб биз мелодијаларын сол әл вәситәси влә даһа зәһкин,башта сөзлә,толоб олунан һәдәдә мушајјәт етмәһин методикасында әтрафлы данышацаһыг. Сағ клавиатурадан фәргли оларағ сол клавиатурада бармагларын һәрәкәти спәсифик хәрәкәтә малик олур.

Баш бармағ иҗачи бармағ сајлыр. О јалһин һәүјүн јигһилмәсында иштирак едур. О бири бармағлар вәс мушајјәт сүрәтлә мелодијаларын мушајјәтһидә ејһи дәрәҗәлә иштирак едирләр.

Гејд етдијимиз кими сон он иле гедер гармон ифаск замани сол клавиатурадан анчаг дэм¹ тутмаг үчүн истифаде едилкишдир. назирде исе ифачиларымиз гисмен де олса клавиатурадан маһиниларчи мөэјјән гедер зәнкин чалнимизсы мағсади иле истифаде едирлер.

Сол клавиатурадан төлөб олунан сәвијјәде истифаде етмөјин имканлариндан даһа мұрәссәл мө"лумат вермөји ләзим билдик.

Сол клавиатуранчи гурулушу. Сол клавиатура гармонун сол тәрәфинде јерләшир вә сағ клавиатура кими ики чәркәдән ибарәтдир.

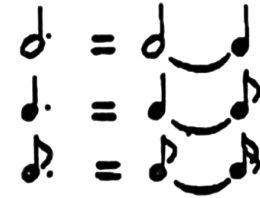
Бу чәркәләрде јерләшән сәсләрде ејни иле сағ клавиатурада јерләшән сәсләрин тәкраридир. Фәрги ондан ибарәтдир ки, сол клавиатурада јерләшән сәсләр сәсләнмә е"тибарилә зәиф вә нисбәтән аша видир/бас сәсдир/. Сол тәрәфде јерләшән сәсләр клавишләрле дејил, дүјмәчикләрле чалиндр.

1. Дәм, нефесли халч чалги алатлоринчи ифасинда (зурна, балабан, вәс.) тониканчи сәсләндирилмәсинә дејилдр. 1960-чы илләрегә- ләргармон ифачилари гармонун сол клавиатурасындан јалныз дәм формасы кими истифаде етмишләр. 60-чы илләрдән сонра гармон сөнәтинде сол клавиатурада рәнкәрәнк гармониләләр чалнимасы Республиканын әмәкдар артисти Абгандил Исрафиловун ады иле бағлиддр.

Негтәли нот, негтәли пауза

Биз лига һаггында мө"лумат верәркә ләтик ки, нотлары еләгәли чаларкән биринчини узунлугу артырылдр.

Ејни узунлугу артыраң башга бир үсул да бар. Нотун сағ тәрәфинә негтә гојулдр:

вә јахуд кәстәрилдији кими, нотун узунлугу онун јарысы гедер артыр. Беләликлә, негтәли јарым нот үч чәрәк нота, негтәли чәрәк нот үч сәккизиллик нота, негтәли сәккизиллик нот исе үч сәккизиллик нота берабәрддр.

Нотун узунлугу, артыран башга бир ишарә де вардыр. Она фермата дејилдр. Фермата белә ишарә олундр:

Нотун јачында гојулан негтәдән вә лигадан фәргли оларат фермата нотун узунлугуну мөэјјән өлчиде дејил, ифачынчи арзусу иле чалынан есәрин хусусијјетинә кәрә узандылдр.

Фермата ејни заманда паузаја ца әки олдр.

Мажор ве минор гаммалар.

Биз јухарыда гаммадан данышаркен онун те"рифжи гердик. Инди исе гаммаларын неллеринден сөһбет ачаг.

Гаммалар ики чүр олур. мажор ге минор гаммалар. Гармонун бир антавасы дахилинде јерлешен 12 сөсин һәр биринден мажор, јахуд минор гаммасы гурнаг олар. һәр бир мажор гаммасы анчал мажор сөзү өлаве сдилмекле өз тоникасынын бир нөв адыны алыр. Мәсәлен: До мажор, сол мажор, ре мажор вәс. һәр бир мажор гаммасынын өз паралел минор гаммасы бардыр. һәр бир мажор гаммасынын VI пәрдесинден башлајарыг о бири VI пәрдесине гөдөр охусат ге ја чалсаг, о вахт паралел минор гаммасы алынар. Мәс:

До мажор ве лја мажор гаммалары она көре паралел адканырлар ки, олар бир-бирине чох јахындырлар ге ејни сөслөрдән дүзөдир. Лакин олар ге тоника е"тибары иле нүхтәлијдирлар. Она көре ге минор гаммасы натурал һармоник ге мелодик олмагла үч јере бөктүр.

Натурал везијјет пөч бир антарасија дөјиникилији олмадан јараныр. һармоник везијјетде VII пиллә јарым тон јүксөдир. Мелодик везијјетде гамманын јухары чалнимасы заманы VI ге VII пилләләр јарым тон јүксөдир. Амагы чалыманда исе натурал везијјетини алыр.

Домажор ве лја минор гаммасынын чалнимасы.

Гармон јигилмиш шакилде чалнимаг үчүн һазыр везијјет ге кәтирилир ве сол төрөфде гамманын әсас сөсини көтүрмөклә/мәс: до мажорда до, сол мажорда сол, ре мажорда ре вә с./ саг өлин бармаглары өз јерини тутур. Баш бармагла I сөс вә мувафиг сурәтде о бири сөсләр чалныр. I. "до"дан, икинчи "до"ја гөдөр чалынан мүддәтде јалныз көрүк ачылыр. Кери чалнын заман, јахуд II актавадан давам етдирилән заман көрүк јигилир. Бу заман 1,2,3,4,5-чи бармаглардан сәһ. 4-дә кәстәрилдији кими истифаде етмәк мәсләһәт көрүлүр.

До мажор гаммасынын аккордларыни исе тоника үч сөслиси¹ /Т.з/ вә онун дөнмәләри олан секста аккорд/Т₆/ вә кuartсек. стакорд /Т_{6,4}/ кими чалмаг олар. Лакин биз онларын ән садәси "ја"ни тоника үч сөслини әввәлчә аккордла, сонра исе әрпечко иле чалмагы мәсләһәт билирик. Биз ејни заманда Т₃, Т₆ вә Т_{6,4} аккордларынын нот јазысыни о мәгсәдлә веририк ки, шакирдләрин әксеријјәти һәммин аккордлары чалмагы бөјүк һәвәс вә сө"ј кәстәрир.

1. Гамманын ејни вахтда I, III вә V сөсләрини чалмагла тоника үч сөслиси алынар. Буна она көре тоника үч сөслиси дејилдир ки, 3 сөсдән ибарәт олур вә онун сәси тоникадыр.

Сол мажор гаммаси

Сол мажор гаммаси илк ишарели гаммадыр. Бу гаммада бир ишаре вардыр. Нөмин ишаре фа-диез- фа ишаресидир. Бу ишаренин ролу есасек тон ве жарымтонларын нөвбелешмесини тајдаја салмаг үчүндүр. Мө"лум олдугу кими бир нот сөтрянде бир нече дөбө фа ишареси лазым келир. Буларн текрар етмемекден-тру ачарын габагында жазылмыш фа # ишаресинден истифаде олунур. Јалда сахламаг лазымдыр ки, о бири дијезли гаммалар да бу тајда иле тетбит олунур.

Сол мажор гаммасынын тоникасы сол сесидирсе, апарчы сес исе тебии ки, фа # олачагдыр. Мусиги дили иле десек, апарчы сес тони-каја һелл олунур.

Сол мажор гаммасынчн чалан заман бармагларын беши дө апарчы рол ојка-јыр(1,2,3,4,5)беле ки, гармонда бу гамманын чалынамси заманын керүјүн

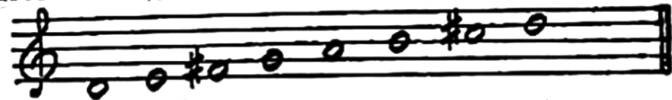

везијјети до мажор гаммасынын чалынамси тајдасына үјгүндүр. Аккордлары ве арпечиолары да һөмчинин јухарыдакы шекилде жөтөрилдији кими чалыныалдыр. Сол мажор гаммасынын паралел ми-миног гаммасыдыр ки, о да сол мажор кими фа # иле ишаре олунур. Сол мажор гаммасында да мажорун паралел минору ки-ми үч везијјетде олур.

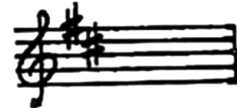
1.Натурал. 2. һармоник. 3.Мелодик. Буларын сөслөнмөси ејни иле тај миног гаммасында олдугу кимидир. Көлин видн сол мажор гаммасынч, онун аккордларынн, орпечиоларынн п а р а л е л м и н о-руну ве онун үч везијјетини чалаг.

Ре мажор гаммаси

Ре мажор гаммасы ики дијезли гаммадыр. Булардан биринчиси фа-дијез (фа #), икинчиси исе до дијездыр(до #). Ре мажор гаммасынын сөздүзүлүшүнө дигтет елек:

Көрүндүјү кими, фа нөвбө е"тибары иле биринчи дијездыр. Она көрө де фа # -и биринчи, до # исе икинчи јазмаг мөгсөдөүјгүн һесаб едилмишдир. Она көрө де ре мажорун ачарлыг ишарелери ашагыдакы кими кестерилир:

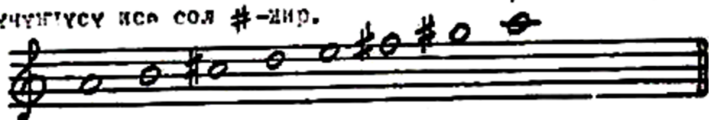
Ре мажорда сөс до-# дирсе онун тоникасы ре-дыр. Онун схеми ашагыдакы кими кестерилир:

Ре мажорун аккордлары нот материалларыннда кестерилмишдир. Ояларын чалына тајдасы һагтыннда да етөн дәрслерде мө"лумат верильмиш-дир. Ре мажорун да өз паралел минору вардыр. Бу си минордур, Си миног да ре мажор кими ишаре олунур. Онун да чалынамси натурал һармоник, мелодик везијјетде олур. Си миног гаммасынын де аккордлары ве орпечиолары бө"зи пјесләрде өз өксини тапмышдыр.

Дја мажор гаммасы

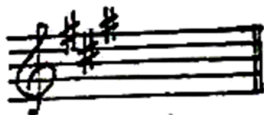
Бу гамма үч ишаралидир. Бунлардан биригиси $\text{д}\sharp$, икитгиси $\text{до}\sharp$, үчүнчүсү иса сол \sharp -дир.

Бу схем дја - мажор гаммасынын сас дүзүлүшүнү көстөрөн схемдир. Бурала $\text{до}\sharp$, $\text{д}\sharp$ аз сол \sharp ишарелери небар иле сызылган. Дја мажорун ачарлыг ишареси аяктылак кими көстөрүлдү.

Дја мажор гаммасында

апарган сас сол \sharp -дирсе,

онки тоникасы дја саси

олс өтүр. Ашыгыкы схема дигат етсек буну аянна керарин.

Дја мажор гаммасынын да башта гаммалар кичи өз паралел минорга өтүр. Онуя паралел минору $\text{д}\flat$ ди жез минор гаммасындыр.

Дја минор гаммасыны чаларкөн баш берметне гүрөсөндөк нотталак болмок та исе сайлыр. Бундая баякта гамманы чалак заман ону үч талда / натурал, гармоник, мезоник / аккордлар ва арпачыларан чалыат даягылар.

МЕЛИЗМЛӨР

Мелизм мелодијаны көзөллөшдирөн өлаве артыралара дежалыр. Чох гөдим тарихе малик олан мелизмлөре өн чох Азербайжан мусигисинде раст көшөк олур. Мелизмлөр мухтелиф шекиллөрдө олур. Биз мелизм дө-жөндө, өсөсөн, ашагыдакылары нөзөрдө тутуруг.

1. Форшлаг., 2. Трел., 3. Мордент., 4. Группетто.

Бу мелизмлөр һөр бир мелодија дахилинде ифанын муөјјөн хусуси-јөтинө, мелодијанын хррактерине ујгун олараг ишләдилыр. Бу заман ме-лодија даһа көзөл сөслөнир. Гармон сөнөтинин ифачылары мелизмлөрдөн, мугам ва рөгслөрөк ифасы заманы даһа чох истифаде едирлөр. Респуб-ликамызын керкялип ифачылары Ајтандил Ибраһимов, Тејјуб Тејјуб оглу, Закир Мирзәјев, Абуталиб Садыгов ифа етдиклери мугам ва мелодијала-рын һөр бтринде демөк олар ки, форшлаг ва треллөрдөн даһа кениш ис-тифаде едирлөр. Мелизмлөр хусуси ишарелөрлө көстөрилөрөк хананын үлүми өлчүсүнө дахил олмайан бир нече кичик нотлардан тәшкил олукур. Онлар ашагыдакы шекилдө ишарө едилыр.

I. Форшлаг.

Форшлаг ики нөв олур. Узун форшлаг ва гыса форшлаг.

Гыса форшлаг гармагы гыса хөтлө чызылмыш 8-лик нотдан ибарөт олур. (♩)

жазылыр

гaлымыр

жазылыр

гaлымыр

Гыса форшлаг сaдe вe мyрeкшeб oлмaглa икe, yч, дeрд, нeттa бeш кичик нoтдaн eмeлe кeлeр.

Узун форшлаг иce cадe oлyр. Узун форшлагын гыса форшлагдaн фeрy oрбeндeдepкe, бyрaдa ceккeзлик вeзниндe жaзылaн фopшлaгy тeшкeл eдeн кичик нoтyн гaрмaгy кeндeлeн хeтлe жaзылыр вe eжнeлe гaлыр.

Узун форшлагын шeклe жaнындaкы eсac нoтyн eдyсyндeн aсылдыр. Eкeр eсac нoт бeр чeрeк вeзниндeдepce, oндa фopшлaг ceккeзлик вeзниндe oлyр. Eкeр фopшлaг oнaлтылг вeзниндeдepce дeмeлe eсac нoт ceккeзлик вeзниндeдep.

Мордент. Бу мeлизм икe нeв oлyр: cадe мoрдeнт вe икe гaг мoрдeнт. Cадe мoрдeнт икe eжнe cec вe бeр дe нeкeн бyндaрын aрaсындaкы гoншy oлaн (жyхapы вe жa aшaгы) yчyнчy cecдeн ибapeтдeр. Иxтисap зeкeлдe мoрдeнт мyeжжeн ишape илe кeстepилeн нoтлapын yстyндe вe жa aлтындa жaзылыр.

Икигaт мoрдeнт, eсac cec илe oкyн гoншy cecинeн икe дeфe тeкpap oлyнapaг, жeнeдe eввeлкe eсac cecдe гyртapмaсындaн eмeлe кeлeр.

Мoрдeнт ишapeсинeн oртaсындaн гыca дyз хeтт - чизки чeкилмeшce, o зaмaн икe eжнe cec aрaсындa aшaгы гoншy (кeмeкчи) cecин oлмaeннe кeстepиp. Eкeр чизки ишapeci жoxдypca, жyхapы гoншy cecин oлмaсинe кeстepиp.

Сaдe мoрдeнт чизкeсиз.

жазылыр

гaлымыр

Сaдe мoрдeнт чизкили.

жазылыр

гaлымыр

Икигaт мoрдeнт чизкeсиз.

жазылыр

гaлымыр

Икигaт мoрдeнт чизкили.

жазылыр

гaлымыр

Трел. Бу мелизилерин өн чох ишленилген нөглеринден бири олуб эсас сөси иле онун үст гоншу сөсини мүмкүн гадер тез-тез нөгбөлөш-төсини кестерир.

Трел ишареси белә кестерилди: *tr*

жазылыр

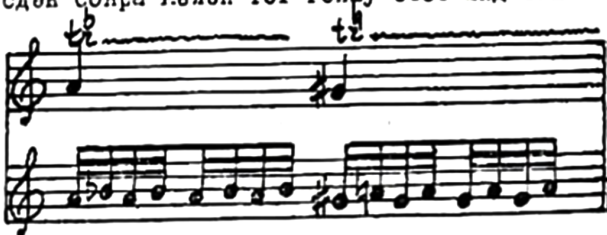

чалыныр.

Бә"зи даяларда трел эсас сөздөн башламаја да билвр. Бу заман трел ишаресинден өбгөл башланмасы истөнидөн көмөкчи сөс гыса форшиг шөклинде жазылыр. Мисал үчүн:

Өкөр трел ишаресинин үстүндө *#, b* вә *ja* *q* оларса, бу ишаренин эсас сөздөн сонра кален үст гоншу сөсө аид олмасыны кестерир.

Алтерасија ишарелеринден *m* мордент ишарелеринин үстүндө жазылмышса јухары гоншу сөсө аид олмасыны, ашагыда жазылмышса, ашагы гоншу сөсө аид олмасыны кестерир.

жазылыр

чалыныр.

Групетто. һөмин мелизм бу шөкилде *~* кестерилдрек нотларын үстүндө вә ја ини нот арасында жазылыр.

Нотун үстүндө жазылган групетто һөмин нотун, үчүмүјјәтлө, везнине берабәр 4 сөздөн; үст көмөкчи нот, эсас нот, алт көмөкчи нот вә јөнә де эсас нотдан ибарет олдуғуну кестерир.

Өкөр групетто ишареси нотларын арасында жазыларса, о заман групеттоноу төшиил еден дөрд нот, эсас (өзвөдлинчи) нотун јарысы һесабына ифа олуноур. Мөс:

Грунетто ишаресинин үстүндө дијез, бемол же бекер (#, b, ♭) жазыларса, о заман бу ишарелер өсөс сөсүн үст гоншу сөсүнө, өкөр алтында жазыларса, -өсөс сөсүн алт гоншу сөсүнө анд олур. Өкөр грунеттонун нем үстүндө, нем алтында алтерасија ишарелери (#) (b) бу шәкиллә жазыларса, үстдөни ишарө өсөс сөсүн үст гоншу сөсүнө, алтдәни ишарө исе алт гоншу сөсө анд олмалыдыр. Мисал:

жазылар

м.ликер:

Мусиги /гармон/ дәрнәкләриндә өјрәдилмәси төвсијә едилән мусиги нөмрөләри ве маһныларын нот жазылары өләвә олунур:

Andante.

Балача хоруз.

Sostenuto

Этуд.

Moderato

Беркович.

Marziale Етуг.

Е. Гнесина

First system of musical notation on page 38, consisting of a treble and bass staff. The key signature has one sharp (F#) and the time signature is common time (C). The treble staff contains a melodic line with eighth and quarter notes, while the bass staff provides a simple accompaniment.

Second system of musical notation on page 38, continuing the piece with similar melodic and accompanimental lines in the treble and bass staves.

Two empty musical staves on page 38, indicating a break or a section that is not present in this manuscript.

Moderato Етуг

First system of musical notation for the Moderato section on page 38, featuring a treble and bass staff in common time.

Second system of musical notation for the Moderato section on page 38, showing a more complex melodic line in the treble staff and a bass line with some accidentals.

Third system of musical notation for the Moderato section on page 38, concluding the piece with a final melodic phrase in the treble staff.

First system of musical notation on page 39, consisting of a treble and bass staff in common time.

Second system of musical notation on page 39, continuing the piece with melodic and accompanimental lines.

Third system of musical notation on page 39, featuring a treble staff with a melodic line and a bass staff with a simple accompaniment.

Two empty musical staves on page 39, indicating a break or a section that is not present in this manuscript.

Гызыл асар.

Marziale.

First system of musical notation for the Marziale section on page 39, featuring a treble and bass staff in common time.

Second system of musical notation for the Marziale section on page 39, concluding the piece with a final melodic phrase in the treble staff.

Andante

Емуг

The first system of the 'Andante' piece consists of two staves. The upper staff is in treble clef and contains a melodic line with eighth and sixteenth notes. The lower staff is in bass clef and provides a simple harmonic accompaniment with quarter notes.

The second system continues the melodic and harmonic development of the 'Andante' piece, maintaining the same two-staff structure.

The third system of the 'Andante' piece shows further melodic progression and accompaniment.

The fourth system of the 'Andante' piece concludes the piece with a final melodic phrase and accompaniment.

Marciale

Ваман ордусу.

The first system of the 'Marciale' piece is in 3/4 time and features a more rhythmic melody in the treble staff and a steady accompaniment in the bass staff.

The second system of the 'Marciale' piece continues the rhythmic and melodic themes.

Allegretto

Тјес

В. Курокин

The first system of the 'Allegretto' piece is in 3/4 time and features a lively melody in the treble staff and a rhythmic accompaniment in the bass staff.

The second system of the 'Allegretto' piece continues the lively melodic and accompanimental themes.

The third system of the 'Allegretto' piece concludes the piece with a final melodic phrase and accompaniment.

Andantino

Емуг.

Г. Гумберт

The first system of the 'Andantino' piece is in 3/4 time and features a gentle melody in the treble staff and a simple accompaniment in the bass staff.

The second system of the 'Andantino' piece continues the gentle melodic and accompanimental themes.

The third system of the 'Andantino' piece concludes the piece with a final melodic phrase and accompaniment.

Marciale. Жахшы жолу У. Жаңыбајов.

Musical score for 'Жахшы жолу' (Good Road) by U. Janjabaev, Marciale tempo. The score consists of two systems of piano accompaniment. The first system shows the right and left hand staves with a treble clef and common time signature. The melody is in the right hand, and the bass line is in the left hand. The second system continues the piece with similar notation.

Allegretto Пилотлар. У. Жаңыбајов.

Musical score for 'Пилотлар' (Pilots) by U. Janjabaev, Allegretto tempo. The score consists of four systems of piano accompaniment. The first system shows the right and left hand staves with a treble clef and 3/4 time signature. The melody is in the right hand, and the bass line is in the left hand. The subsequent systems continue the piece with similar notation.

Andante. Бүрчү халы маңысы. С. УЛИКО.

Musical score for 'Бүрчү халы маңысы' (Burchu Halymany) by S. Uliko, Andante tempo. The score consists of two systems of piano accompaniment. The first system shows the right and left hand staves with a treble clef and common time signature. The melody is in the right hand, and the bass line is in the left hand. The second system continues the piece with similar notation.

Allegro. Ушаг ба буз. С. Рустанов.

Musical score for 'Ушаг ба буз' (Ushag ba buz) by S. Rustanov, Allegro tempo. The score consists of two systems of piano accompaniment. The first system shows the right and left hand staves with a treble clef and 2/4 time signature. The melody is in the right hand, and the bass line is in the left hand. The second system continues the piece with similar notation.

Andantino ЕТУД Ж. Гнесина

Musical score for 'ЕТУД' (Etud) by J. Gnesina, Andantino tempo. The score consists of one system of piano accompaniment. The first system shows the right and left hand staves with a treble clef and common time signature. The melody is in the right hand, and the bass line is in the left hand.

Менуэт Л. Моцарт.

Moderato

Musical score for Minuet by Mozart, page 48. The score is in 3/4 time, B-flat major, and consists of seven systems of piano accompaniment. It features a variety of rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, and rests. Dynamics include piano (p) and forte (f).

Ах вы, сени мои сени - рус халгманьысы

Moderato

Musical score for 'Ах вы, сени мои сени - рус халгманьысы' by Zakir Mirzaev, page 47. The score is in 3/4 time, B-flat major, and consists of seven systems of piano accompaniment. It features a variety of rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, and rests. Dynamics include piano (p) and forte (f).

Бајаты - кург рәһишә. Ушләһәннә ЗАКИР МИРЗАЕВ

The image shows a handwritten musical score for piano, consisting of seven systems of two staves each. The music is written in a minor key, indicated by a single flat (B-flat) in the key signature. The notation includes various rhythmic values, such as quarter, eighth, and sixteenth notes, as well as rests and dynamic markings like 'p' (piano). The score is arranged in a traditional piano format, with the right hand (treble clef) and left hand (bass clef) parts clearly distinguished. The handwriting is clear and legible, typical of a composer's manuscript.

Чала имзаланмыш 25 XII-1985-чи ил.
Кагыз форматы 70x84^{1/16} к. в. 0,82—ч. в. 1,63.
ФГ 05.388. Сифарши 574. Тиражи 1000.

Азәрбајҹан ССР Маариф Назирлијинин мәтбәәси.
Баки, 7-чи Хребтовя күчәси, 555-чи мәһәллә.

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ССР
Азербайджанский научно-исследовательский институт педагогических наук

В ПОМОЩЬ ИГРАЮЩИМ НА ГАРМОНИ.

(Методические рекомендации)

(на азербайджанском языке)

Баку — 1986.